

УДК 327:502(1-751.3)

**Олейник В.В.** – аспірант факультету міжнародних відносин Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

### **Управління транскордонними екосистемами**

*Роботу виконано на кафедрі міжнародних економічних відносин ВНУ ім. Лесі Українки*

У статті визначено поняття “транскордонні природні ресурси”, їх види. Досліджено транскордонні екосистеми та їх основні риси. Зазначено, що екосистеми, які розташовані вздовж міжнародного кордону мають більший інтерес серед зарубіжних дослідників, ніж ті, що містяться в межах однієї країни, оскільки розбіжності в екологічному праві країн робить збереження транскордонних екосистем вдвічі складнішим. Визначено поняття “транскордонна екосистема”, та елементи транскордонності таких видів ресурсів, тобто випадки, коли екосистема набуває статусу транскордонної. Виділено чинники, які спонукають уряди сусідніх країн створювати транскордонні парки та інших форми транскордонного співробітництва в даній сфері. Досліджено особливості управління такими видами транскордонних природних ресурсів.

**Ключові слова:** транскордонний природний ресурс, транскордонна екосистема, транскордонні парки, транскордонний зелений коридор, транскордонний заповідник.

**Олейник В. Управление трансграничными экосистемами.** В статье определено понятие "трансграничные природные ресурсы", их виды. Исследованы трансграничные экосистемы и их основные черты. Указано, что экосистемы, которые расположены вдоль международной границы имеют

большой интерес среди зарубежных исследователей, чем те, которые содержатся в пределах одной страны, поскольку разногласия в экологическом праве стран делает сохранения трансграничных экосистем вдвое сложнее. Определено понятие "трансграничная экосистема", и элементы транскордонности таких видов ресурсов, есть случаи, когда экосистема приобретает статус трансграничной. Выделены факторы, побуждающие правительства соседних стран создавать трансграничные парки и другие формы трансграничного сотрудничества в данной сфере. Исследованы особенности управления такими видами трансграничных природных ресурсов.

**Ключевые слова:** трансграничное природный ресурс, трансграничная экосистема, трансграничные парки, трансграничный зеленый коридор, трансграничный заповедник.

**Oleinyk V. The features of transboundary ecosystems existence and their management.**

The concept of "transboundary natural resources" and their types are defined in the paper. The transboundary ecosystems and their main features are studied in the research paper. It is indicated, that ecosystems, that are located along the international border, have greater interest among foreign researchers than those which are contained within a country. The differences in countries environmental law make the transboundary ecosystems conservation twice difficult. The concept of "transboundary ecosystem" and transboundary elements of these kinds of resources, namely the cases when the ecosystem acquires the status of transboundary are determined. The factors, that motivate governments of neighboring countries to create a transboundary parks and other forms of transboundary cooperation in this area are allocated. The peculiarities of the following types of transboundary natural resources are studied in the paper.

**Key words:** transboundary natural resources, transboundary ecosystem, transboundary parks, transboundary green corridor, transboundary reserve.

**Постановка наукової проблеми та її значення.** На сучасному етапі розвитку світових інтеграційних процесів актуальними є питання розвитку транскордонних регіонів, транскордонного природокористування, транскордонних природних ресурсів та транскордонних екосистем зокрема. Дослідження управління транскордонними екосистемами на сьогоднішній день є актуальним питанням, оскільки транскордонне управління такими ресурсами є інструментом, що сприяє розширенню співпраці через міжнародні кордони, має ряд поставлених цілей, в тому числі управління ресурсами, збереження біорізноманіття, сприяння регіонального економічного розвитку, регіональне та транскордонне співробітництво та зміцнення і розвиток дружніх зв'язків між державами.

**Аналіз останніх досліджень із цієї проблеми.** Дослідженням питання питання транскордонних екосистем займалися такі зарубіжні вчені, як Д. Рік Ван Шоїк, О. Лелея, Дж. Каннінгем, Д. Рік Ван Шоїк, О. Лелея, Дж. Каннінгем, які досліджували транскордонне біорізноманіття на американо-мексиканському прикордонному регіоні. Роланд Штейн займався дослідженням франко-німецьких природоохоронних територій в якості моделі розвитку регіону.

Таким чином, такі види транскордонних ресурсів, як транскордонні екосистеми залишилися поза увагою вітчизняних дослідників, що потребують більш детального розгляду.

**Метою даної статті** є дослідження транскордонних екосистем. Відповідно до поставленої мети визначено такі завдання дослідження: визначити основні риси транскордонних екосистем, їх типи, обґрунтувати актуальність транскордонного управління екосистемами.

**Виклад основного матеріалу й обґрунтування результатів дослідження.** Сьогодні у світі існують такі види природних ресурсів, які називають транскордонними, вони набувають такого статусу, оскільки знаходяться на територіях двох і більше країн.

Лукаш О.А. в своїх дослідженнях трактує термін транскордонні ресурси як тіла і сили природи, кількісний і якісний склад яких неможливо віднести до власності

лише однієї держави, а використання їх корисних властивостей однією державою може викликати збитки іншій, що має з нею спільний кордон. Прикладами транскордонних ресурсів є спільні басейни річок, озер, морів; заповідні території з їх рослинним і тваринним світом; атмосферне повітря; енергія вітру та ін. [2, 40].

Гіждіван Л.Ю. вважає, що транскордонний природний ресурс – це єдиний природний ресурс, місцезнаходження якого охоплює території з різними національними або міжнародними правовими режимами двох або декількох держав відповідальних за його раціональне використання та збереження [1, 578].

Таким чином, можемо стверджувати, що транскордонні ресурси визначаються як природні ресурси, що регулюються режимами управління двох або більше географічно сусідніх держав.

До транскордонних природних ресурсів ми відносимо транскордонні води, транскордонні екосистеми, транскордонні родовища корисних копалин. У даній роботі ми зосереджуємо свою увагу на транскордонних екосистемах.

Отже, під транскордонною екосистемою ми розуміємо сукупність живих організмів (система рослин, тварин та мікроорганізмів), які пристосувалися до спільного проживання на території двох або більше сусідніх держав.

Таким чином, екосистеми набувають статусу транскордонних у випадку, якщо вони перетинають, або визначають кордони між двома і більше державами.

Екосистеми, розташовані вздовж міжнародного кордону мають більший інтерес серед зарубіжних дослідників, ніж ті, що містяться в межах однієї країни, оскільки розбіжності в екологічному праві країн робить збереження транскордонних екосистем вдвічі складнішим.

В залежності від відносин між сусідніми країнами, транскордонні регіони можуть надати унікальні можливості для збереження екосистеми. Так, наприклад створення транскордонних парків, зелених коридорів, заповідників сприяє здійсненню більш ефективного транскордонного управління, дослідження та моніторингу, приносить економічні вигоди для національних економік і

забезпечує краще управління транскордонними проблемами, такими як пожежі, шкідники, браконьєрство, забруднення навколишнього середовища, і контрабанда.

Є два аспекти управління транскордонними екосистемами. З одного боку, існує розрив між потребами збереження і практики управління транскордонними екосистемами. З іншого боку, існує розрив між теорією збереження та управління екосистемами і практичною реалізацією. Однак, незважаючи на труднощі, які властиві при змішуванні теорії та реальності, теоретичні принципи все ще забезпечують основу для дій [4, 20].

Зарубіжні дослідники виділяють наступні причини, чому уряди повинні бути зацікавлені у створенні транскордонних парків та інших форм транскордонного співробітництва:

– Екологічне обґрунтування.

Транскордонне управління екосистемами засноване на необхідності у більш великих масштабах управління, що вимагає не лише створення парків, але і поширення їх за межі кордонів, оскільки багато охоронюваних райони не є достатньо великими для збереження екосистеми в довгостроковій перспективі. Крім того, одиночні парки часто занадто малі для підтримки еволюційних і екологічних процесів.

– Економічне обґрунтування.

Транскордонне співробітництво у сфері управління екосистемами також виправдано з погляду внеску в економічний розвиток держави. Вигоди країн, отримані від співпраці більші, ніж вони могли б отримати в індивідуальному порядку. Очікується, що співпраця може створити пряму економічну вигоду, наприклад, доходи від екотуризму, але і непрямі вигоди, такі як скорочення бідності і соціально-економічних вигод для місцевих громад.

– Політичні обґрунтування.

Політичні вигоди пов'язані з транскордонним співробітництвом включають його потенційні можливості для пом'якшення наслідків конфліктів і, в кінцевому

рахунку встановити лінії зв'язку між конфліктуєчими партнерами, або взагалі уникнути конфліктної ситуації [7].

Транскордонні парки – це визначені законом охоронювані райони, які безпосередньо примикають до інших охоронюваних районів за межами державних кордонів. Створення таких парків підвищує ефективність спільного управління. Завдяки такій співпраці досягається ефективне збереження великомасштабних пейзажів, а також маршрути для мігруючих тварин. Всього у світі існує 227 транскордонних охоронюваних територій, 82 з яких знаходяться в Європі [5].

Створення транскордонних парків має важливе значення, адже транскордонні екосистеми є не тільки загальним багатством, але і загальною відповідальністю. Досягнення екологічної цілісності, охорона і раціональне використання природних ресурсів на стійкій основі, а також запобігання або пом'якшення екологічних загроз не може бути досягнуто за рахунок однієї країни. Це вимагає міжрегіонального та транскордонного співробітництва. На нашу думку, функціонування транскордонних парків повинне базуватися на сприянні двох або більше країн щодо загальної експлуатації екосистеми прикордонних регіонів.

Транскордонний зелений коридор створюється з метою збереження зв'язків між природоохоронними районами з багатим біорізноманіттям та запобігання фрагментації місцевих природних мешканців по обидві сторони кордону.

Основною метою такого коридору є збереження екосистеми, середовища існування, видів і ландшафтів, призначений також для покращення взаємозв'язків між природними системами, відновлення порушених елементів екосистеми та середовища існування, сприяє зміцненню екологічної мережі та її захисту від несприятливих зовнішніх впливів [3]. Він дозволяє дикій природі жити, розвиватися і рухатися не зважаючи на кордони.

Транскордонний заповідник також відіграє визначальну роль, адже метою його створення також є збереження і стале використання природних ресурсів, через спільне управління у загальній екосистемі [6].

Основною перешкодою для управління транскордонними екосистемами є небажання ряду держав йти на компроміс в цьому питанні, і те що вони прагнуть до абсолютного визнання суверенітету над тією частиною ресурсів, яка розташована на території держави.

В даній сфері потрібно підписувати угоди про співробітництво, які повинні передбачати створення спільних органів, до складу яких входять представники країн, що мають спільний кордон. В їх рамках варто створити робочі групи для вирішення конкретних питань співпраці. Всі угоди в даній сфері повинні також визначати взаємовідносини та поведінку країн, які поділяють кордон стосовно комплексного управління екосистемами та транскордонними забрудненнями, їх обов'язки та відповідальність, процедуру транскордонної оцінки екологічного впливу.

Існує необхідність обміну досвідом та інформацією між різними країнами з питань нормативних, наукових, методичних та інших аспектів діяльності, а також досягнутими практичними результатами. Для того, щоб скористатися значним регіональним досвідом і знаннями, необхідно створити мережу експертів в даній сфері. Прибережні країни повинні надавати взаємну допомогу, консультації на основі взаємної довіри і добросусідства на прохання будь-якої країни.

Принциповою особливістю транскордонного співробітництва є розробка і створення спільних, інтегрованих моніторингових та оціночних програм. Цей процес вимагає від країн визначення інформаційних потреб на основі їх політики управління транскордонними екосистемами. Ефективні програми інтегрованого моніторингу повинні включати вільний обмін узгодженими даними та інформацією.

Важливим моментом є також створення єдиної правової бази для управління такими ресурсами та наближення національних законодавств у даній сфері.

Таким чином, для ефективного управління транскордонними екосистемами потрібно створити координаційну раду, здійснювати спільний моніторинг і оцінку стану екосистем, обмінюватися інформацією і досвідом, доступ до інформації

щодо використання і транскордонне управління екосистемами повинен бути рівний і вільний. На нашу думку, з метою активізації транскордонної співпраці в сфері управління транскордонними екосистемами доцільно було б створити спільний сайт, на якому можна було б знайти стратегічні документи, аналітичні звіти, а також детальнішу інформацію транскордонні екосистеми тощо.

### **Висновки і перспективи подальших досліджень.**

Отже, управління транскордонними екосистемами буде ефективним лише при спільній діяльності в даній сфері, оскільки від їх ефективного використання залежить взаємовідносини між прикордонними регіонами та державами загалом.

Оскільки питання транскордонних екосистем та їх управління є ще недостатньо вивченим, то ми вважаємо, що варто зосередити увагу на проблемах та перспективах транскордонного управління такими ресурсами, а також визначити основні шляхи його вдосконалення, що і є перспективою для подальших досліджень.

### **Література:**

1. Гіждіван Л.Ю. Про статус транскордонних природних ресурсів [Електронний ресурс] // Держава і право: зб. наук. пр. Юридичні і політичні науки – К., 2010. – Вип. 47. – С. 578-582. – Режим доступу: [http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc\\_gum/dip/2010\\_47/9-4.pdf](http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/dip/2010_47/9-4.pdf).
2. Лукаш О.А., Дерев'янюк Ю.М. Соціо-еколого-економічні аспекти природокористування на прикордонних територіях / О.А. Лукаш, Ю.М. Дерев'янюк // Механізм регулювання економіки. – 2009. – №2. – С.38-44.
3. Трансграничные коридоры Панъевропейской экологической сети: Молдова – Украина. [Електронний ресурс] – Режим доступу: [http://www.steppe.org.ua/seminar/ppt/Izverskaia\\_2.pdf](http://www.steppe.org.ua/seminar/ppt/Izverskaia_2.pdf).
4. D. Rick Van Schoik, Elena Lelea, and John Cunningham. Transboundary Biodiversity: Turning a Potential Tragedy into a True Partnership an Introduction to the Theory and Practice of Conservation Biology in the Security Bisected U.S.- Mexican



Border Region [Електронний ресурс] – Режим доступу:  
<http://www.scerp.org/pubs/m15/Chapter%201.pdf>.

5. Following nature's design. Promoting cross-border cooperation in nature conservation [Електронний ресурс] – Режим доступу:  
<http://www.europarc.org/uploaded/documents/1009.pdf>.

6. Roland Stein. Transboundary Biosphere Reserves. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.unesco.de/fileadmin/medien/Dokumente/unesco-heute/uh2-07-p84-86.pdf>.

7. Understanding the co-existence of conflict and cooperation: Transboundary ecosystem management in the Virunga Massif [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://ueaeprints.uea.ac.uk/37873/1/JPR2011Virunga.pdf>.

Адреса для листування:

м. Луцьк, пр. Молоді, 10/283